

Fons Hof over kunstbeurzen

Van connaisseurs naar tech-collectors

De afgelopen 25 jaar heeft Fons Hof niet alleen de nationale maar ook de internationale kunstmarkt drastisch zien veranderen. Waar in Nederland begin jaren negentig nog nauwelijks verzamelaars waren, is de markt sindsdien explosief gegroeid. Deze trend is vooral zichtbaar op beurzen, die fungeren als thermometer van de kunstmarkt, aldus de eigenaar van Art Rotterdam.

TEKST: **KOOS DE WILT** FOTO: **EVERT BONGERS**

“Wat de handel in hedendaagse kunst onderscheidt van de handel in oudere kunsten, is dat zij verzamelaars een internationale lifestyle biedt.”

Hoe zag de kunstwereld er begin jaren negentig uit? “Je had een kleine groep verzamelaars, waarvan de meesten nog steeds actief zijn, zoals Pieter en Marieke Sanders, Martijn Sanders, Joop van Caldenborgh en Henk en Victoria de Heus. In die tijd waren de bedrijfscollecties de belangrijkste verzamelingen. Banken als Rabobank, ABN Amro, ING, de Nederlandsche Bank en bedrijven als KPN en Akzo Nobel hadden enorme collecties en bouwden daar elk jaar opnieuw aan verder. Voor het grootste deel verzamelden zij Nederlandse kunstenaars met het doel hun werknemers in een inspirerende omgeving te laten werken en tegelijkertijd kunstenaars te ondersteunen, om goed te doen. Er waren slechts enkele Nederlandse galeries die voor hun kunstenaars over een internationale

Begin jaren negentig had de vader van Fons Hof Kunsthandel Hof Van Heemskerck in Haarlem, een galerie waar hij werken uit de Romantiek, Bergse school en Groningse Ploegschilders verhandelde, kunst die in die tijd zeer populair was. Fons' eigen belangstelling ging meer uit naar hedendaagse kunst. Wat rond de val van de Berlijnse Muur, samen met zijn studievriend Michael Huyser, begon als een avontuurlijke zoektocht naar Pools kunstenaarstalent, resulteerde in 1993 in Galerie Hof & Huyser. De vrienden maakten hun droom waar en startten op het dieptepunt van de markt een hedendaagse kunstgalerie op de Bloemgracht in Amsterdam. Daarnaast begonnen ze in 2000 als tweede avontuur, samen met Peter Schuiten en twee collega galeriehouders, de kunstbeurs Art Rotterdam. Na zestien jaar galeriehouder te zijn geweest, maakte Huyser in 2009 een carrièreswitch: hij werd directeur van Het Zuiderzee Museum, later Museum Het Rembrandthuis en inmiddels leidt hij het Scheepvaartmuseum in Amsterdam. Fons Hof (1966) is sinds die tijd de enige directeur en eigenaar van Art Rotterdam.

markt beschikten en aan buitenlandse beurzen deelnamen. Op dat moment waren Paul Andriessse, Torch, Bloom (de galerie van Annet Gelink en Diana Stigter), Onrust en Fons Welters de Nederlandse smaakmakers. In hun voetsporen volgde gretig een nieuwe generatie, die nog meer internationaal wilde opereren: Annet Gelink, Diana Stigter, Martin van Zomeren, Upstream, Gabriel Rolt en Juliëtte Jongma.”

Young British Artists

Pas in de loop van de jaren negentig is de markt in een stroomversnelling geraakt. Hof: “Er heeft toen een enorme groei plaatsgevonden van het aantal verzamelaars, kunstenaars, galeries en kunstbeurzen. Was de omzet van hedendaagse kunst bij de belangrijke veilinghuizen 25 jaar geleden nog te verwaarlozen, nu is meer dan dertien procent van de geveilde kunstwerken van de hand van levende kunstenaars. Tel je daar de naoorlogse kunst bij op, dan kom je zelfs op veertig procent van het totaal. Een enorme verschuiving.” Hoe is deze ontwikkeling te verklaren? Volgens de beursexploitant viel in de jaren negentig een aantal gebeurtenissen samen. “De toenemende welvaart maakte het voor steeds meer mensen mogelijk om kunst te gaan kopen. Tegelijkertijd droogde het aanbod van 19e-eeuwse en oude kunst op. Bijna alle belangrijke werken waren opgenomen in museale collecties. Als er al een topwerk van een belangrijke impressionist op de markt kwam, was het tegen een duizelingwekkende prijs. In die tijd maakte in Engeland een groep rebelse kunstenaars onder de naam Young British Artists furore. Onder leiding van hun voorman Damien Hirst en de verzamelaar Charles Saatchi vulden zij spraakmakende tentoonstellingen en ook, niet onbelangrijk, de glossy's. Zij haalden de hedendaagse

kunst uit de achterkamertjes van de galeries en maakten haar populair bij grote groepen van de bevolking. Van oudsher had Engeland een ijzersterke markt voor oude kunst, maar nu werd opeens ook hedendaagse kunst populair.” Van meet af aan had deze markt iets speculatiefs. De werken van de YBA's volgden elkaar snel op de markt en werden voor veel hogere bedragen doorverkocht. Hof: “Veel mensen vonden dat spannend. Het gaat dan om who's got it right? Geleidelijk aan kwam het verzamelen van hedendaagse kunst ook elders in opkomst. In het kielzog van voorlopers als Zwitserland, Duitsland en België waar avant-gardekunst al generaties lang wordt verzameld, volgden andere landen, waaronder Nederland.”

Opkomst kunstbeurzen

Hoe ontwikkelde die Nederlandse hedendaagse kunstmarkt zich? Hof: “In ons land waren al veel kunstenaars actief met een internationale reputatie, zoals Erik van Lieshout, Joep van Lieshout, Michael Raedecker, Marlene Dumas en fotografen zoals Rineke Dijkstra en Inez van Lamsweerde. Daar kwamen nieuwe kunstenaars bij zoals Marc Bijl, Iris van Dongen en Amie Dicke die meteen goed verkochten. Voor een klein land als het onze, met een geringe markt, is de internationale connectie van enorm belang. Als je als galerie een solide markt voor je kunstenaars wilt opbouwen, ben je gedwongen hun werk ook in het buitenland tonen. Geen wonder dat kunstbeurzen zo'n vitale rol zijn gaan spelen, zij bieden galeries bij uitstek de mogelijkheid om hun kunstenaars een internationale clientèle te verschaffen. Galeries uit Polen, Bulgarije en Roemenië kunnen zelfs niet zonder beurzen, aangezien hun thuismarkt erg zwak is. Ook op Art Rotterdam zijn zij al jaren sterk vertegen-

“Beurzen zullen daarbij steeds vaker gaan functioneren als de ontmoetingsplek waar zaken beklonken worden.”

woordigd.” Voor verzamelaars zijn beurzen inmiddels essentieel, zo is Hof’s ervaring: “Wil je als verzamelaar op de hoogte blijven, is een regelmatig bezoek aan internationale kunstbeurzen noodzakelijk. Daar kom je in contact met galeries, ontdek je nieuwe kunstenaars en kun je je bestaande netwerk onderhouden.” Maar dat zijn niet de enige redenen. “Wat de handel in hedendaagse kunst onderscheidt van de handel in oudere kunsten, is dat zij verzamelaars een internationale life-style biedt. Al snel word je door galeries uitgenodigd voor beurzen, diners, atelierbezoeken, openingen en feesten. Na verloop van tijd ken je steeds meer mensen en begint ‘de kunstwereld’ een steeds belangrijker onderdeel van je sociale leven te worden. Onderzoek toont aan dat voor veel verzamelaars het sociale aspect, het maken van nieuwe vrienden, net zo belangrijk is als ‘liefde voor kunst’ en zelfs belangrijker dan het investeringsaspect.”

Art Rotterdam

In Nederland was lange tijd de KunstRai de enige hedendaagse kunstbeurs. Rond 1999 was er behoefte aan iets nieuws, een beurs met een meer internationaal en minder breed karakter. Dat was een markt waar Hof en Huyser indoken: “We konden een plek krijgen in het centrum van de stad, op de Wilhelminapier, een nieuw ontwikkeld gebied in Rotterdam. Om het verschil te maken met concurrerende internationale beurzen, was de aansluiting op het kunstprogramma in de stad essentieel. Rotterdam is tijdens de beurs de place to be voor liefhebbers, en Art Rotterdam kan mede daarom internationale verzamelaars een uitgebreid vip-programma bieden.” Museum Boijmans van Beuningen opent traditioneel op de vrijdag van de beurs een spectaculaire tentoonstelling. Afgelopen jaar was dat een tentoonstelling van de internationaal vermaarde Zwitserse kunstenaar Ugo Rondinone. Voor de vips van Art Rotterdam was er een persoonlijke rondleiding door de kunstenaar. Ook is er ieder jaar een diner in de imposante tentoonstellingsruimte die privéverzamelaars in hun achtertuin in Wassenaar hebben laten bouwen. “Zulke extra’s zijn voor topverzamelaars een extra reden om naar Rotterdam te komen”, vertelt Hof. “Maar de belangrijkste reden blijft toch de presentatie van een goede beurs en de aanwezigheid van goede galeries met een verrassend programma. Ook de diversiteit van Art Rotterdam, de verschillende tentoonstellingsmodellen, spreken internationaal tot de verbeelding. We hebben een unieke afdeling voor videokunst, een omvangrijke presentatie van de allerjongsten onder de kunstenaars die mogelijk wordt gemaakt door het Mondriaan Fonds en een alternatieve afdeling met installatie en performancekunst.”

Marktverschuivingen

Hoe is de markt nu in beweging? Hof: “Op dit moment vindt al ongeveer vijftig procent van de galerieverkopen op kunstbeurzen plaats. Er zijn veel meer particuliere verzamelaars bijgekomen, bedrijven met hun collecties zijn hun dominante positie kwijtgeraakt. Bedrijfsverzamelingen worden ook anders georganiseerd. Waar voorheen een aparte afdeling zich hier continu mee bezighield, zie je nu vaak dat bedrijven, zoals Robeco, tijdelijk op de markt verschijnen, bijvoorbeeld als er een hoofdkantoor moet worden ingericht. Er wordt dan een commissie ingesteld en een externe kenner ingehuurd voor de selectie en aanschaf van een beperkt aantal werken. Een nieuwe vorm van verzamelen dus, waarbij galeries, die vaak zijn ingesteld op het onderhouden van relaties, flexibeler moeten opereren. Ook hier is de rol van beurzen belangrijk. Daar is een week lang alles te zien wat er op dat moment speelt.” De veranderende samenstelling van de groep kunstverzamelaars, drukt een stempel op de markt voor hedendaagse kunst, zo ziet Hof: “De directeur van Art Basel, Marc Spiegler, sprak over het verdwijnen van de connaisseur collector. In de Verenigde Staten zien we de opkomst van de tech-collectors - jonge verzamelaars die hun geld hebben verdiend in de IT-sector.” Volgens Hof doen er zich twee opmerkelijke verschijnselen voor. “Aan de ene kant is er een toenemende belangstelling voor beeldende kunst met een aanzwellende groep mensen die wil instappen, die wil gaan verzamelen en onderdeel wil zijn van de kunstwereld. Aan de andere kant is er een afnemende focus. De nieuwe verzamelaars zijn minder toegewijd dan hun voorgangers waren. De nieuwe verzamelaars hebben nog tal van andere hobby’s die ze combineren met een vaak drukke baan en een gezin. Voor galeries betekent dit een omschakeling. Zij moeten meer mensen bedienen, meer achtergrond- en marktinformatie geven en vaker hun overtuigingskracht gebruiken. Dat gaat niet meer uitsluitend één op één met een goed glas wijn, maar zal ook online moeten gebeuren. Want één ding is duidelijk: de nieuwe generatie is permanent online en daarvoor juist heel goed te bereiken. Beurzen zullen daarbij steeds vaker gaan functioneren als de ontmoetingsplek waar zaken beklonken worden.”

Art Basel

Wat zijn de grote voorbeelden voor Fons Hof? “Beurzen waar er buiten de kaders wordt getreden, dat was bijvoorbeeld 14 Rooms tijdens Art Basel. In een speciaal ingericht gebouw was in veertien kamers performancekunst te ervaren. De curatoren Klaus Biesenbach en Hans Ulrich Obrist organiseerden deze sideshow en brachten mensen in precies de juiste sfeer. Ik vind ook een initiatief als Independent in New York, nu ook in

Brussel, heel interessant. Ook dit zijn shows die naast Armory en Art Brussels worden georganiseerd en waar veel aandacht wordt besteed aan de presentatie, zeker als je het vergelijkt met de Armory Show zelf waar er weinig aandacht is voor de aankleding. Voor mij blijft Art Basel het meest compleet en innovatief. Afgelopen jaar stonden daar vanuit Nederland alleen Borzo, Grimm en Annet Gelink. Art Cologne en Art Brussels zijn wat dat betreft veel saaier. Op Art Basel heb je speciale programma's voor verzamelaars, lezingen en een parcours. Ook de manier waarop ze het

gebouw inpakken en hoe tijdens de beurs de hele stad is omgetoverd tot een kunstfestijn, blijft geweldig. Overal in de stad kom je verzamelaars en galeristen en museummensen tegen. Nadeel van deze beurs is dat het heel erg duur is om daar te staan als galeriehouder, het is maar de vraag of deze investering zich terugbetaalt. Je moet serieus verkopen als je een stand moet afhuren van vijftig tot honderdduizend euro voor een week. Gechargeerd kun je zeggen dat die beurs is gemaakt voor zo'n vijftien galeries wereldwijd, de rest van de galeries is vulling."

"De nieuwe verzamelaars zijn minder toegewijd dan hun voorgangers waren."

Museabel of duur?

Volgens Fons Hof heeft de verzamelaarsmarkt veel overeenkomsten met de museale markt, terwijl het tegelijkertijd andere werelden zijn. "Bijzonder is dat je op dit moment kunstenaars hebt die het óf goed doen in het galeriecircuit óf die scoren in het biënnale circuit, zoals Manifesta. Die laatste zijn dan kunstenaars zonder marktprijzen. Traditioneel zag je de museale betekenis terug in de marktwaarde, maar voor een deel is dat er helemaal niet meer. Bik en Van der Pol is een typisch museumkunstenaarsduo en de abstracte kunstenaarskring doet het vooral goed bij galeries. De Roemeense kunstenaar Adrian Ghenie wordt vertegenwoordigd door de prestigieuze Pace Gallery en doet enorme prijzen, maar heeft nog geen museale betekenis gekregen. De vraag is of die blijven hangen in de kunstgeschiedenis. Hetzelfde geldt voor kunstenaars die het alleen doen in een museale setting. Die beklijven ook niet.